

Rozhovor s prof. PhDr. Ladislavom Ďuričom, DrSc.

Školskí psychológovia – partneri učiteľov

Slovensko má viacero skutočne veľkých osobností v oblasti psychológie. Nesporne k nim patrí aj priekopník pedagogickej psychológie univerzitný profesor LADISLAV ĎURIČ.

Profesor Ďurič sa narodil 24. júna 1928 v rodine poľnohospodárskeho robotníka v Plavči, Vozokanoch v okrese Levíc. Mimoriadne nadaný chlapec upútal nielen svojich učiteľov, ale aj miestneho lekára a farára. Ti mu napokon, obrazne povedané, vydláždili prvé kroky na vyššom vzdelaní.

V roku 1948 maturoval na Státnej učiteľskej akadémii v Leviciach. Začal učiť v Tekovských Lužanoch a neskôr v Kalinčiakovciach. V roku 1952 jeho kroky zamierili na vysokú školu do Bratislavy. Vyštudoval pedagogickú psychológiu, ktorej sa potom prakticky venoval celý život. Založil nielen Katedru pedagogickej psychológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, ale celý rad ďalších pedagogicko-psychologických pracovísk. Je autorom viacerých knižných publikácií a dodnes prednáša budúcim učiteľom.

• Pán profesor, hovorí sa, že každý máme kdesi korene, ktoré nás neustále napájajú energiou, optimizmom a nútia nás obracať sa späť. Kde je zakorenený ten váš strom života?

– Povedal by som, že určite v okolí Levíc, kde som vyrastal a zakúšil aj čaro poznania pri učení sa čítať, písať a počítat. Tu boli ľudia, ktorí ma ako prví naučili vážiť si múdrosť a vedomosť. Okrem rodičov a najmä otca to bol riaditeľ ľudovej školy O. Štrvka, dekan – farár L. Adamčík a MUDr. J. Ondrejko, ale aj viacerí ďalší. Sem ma viažu spomienky aj na prvé pedagogické kroky. V Kalinčiakovciach som ako 20-ročný riaditeľoval novozaloženú štátnu školu. Pre 156 detí som musel zabezpečiť nielen vyučovanie, ale aj lavice a stoličky. S nostalgiou si spomínam na bohatý kultúrny život na tomto národnostne zmiešanom území. Hrávali sme divadlá, robili koncerty, športovali.

• Nefutovali ste svoj prechod do Bratislavy?

– Nie. Naopak môžem povedať, že som mal aj šťastie. Keď som učil na Pedagogickom gymnáziu pre vzdelávanie učiteľov národných škôl v Nitre, prišiel na maturitné skúšky za predsedu komisie akademik Ondrej Pavlík, ktorý bol vtedy predsedom Slovenskej akadémie vied. Prehovoril ma, aby som išiel študovať pedagogiku a psychológiu do Bratislavy. Všade, ale som dovtedy študoval, študoval som na základe svedectva chudoby. V Bratislave to už bolo lepšie, lebo som hrával za Sláviu futbal, takže som mal zadarmo internát a dokonca dvojnásobnú stravu. Bolo tu dosť príležitostí na brigády, kde si študent mohol zarobiť. Zasluhu na tom, že som zostal v Bratislave mal profesor Jurovský, ktorý ma prehovoril, aby som zostal na fakulte. Zostal som napriek tomu, že ma lákali Levice, kde mi ponúkli miesto zástupcu riaditeľa na Pedagogickom gymnáziu s bytom a slušným platom. Zástupca riaditeľa mal predsa len

väčší plat ako asistent na vysokej škole. Napriek tomu nefutujem svoje rozhodnutie.

• Okrem učiteľskej práce ste sa začali venovať aj výskumu. Ktorá téma vás uchvátila na samom začiatku?

– Bola to predovšetkým problematika prístupnosti žiakov. Prvá moja kniha mala názov: Prístupnosť žiakov pri dvojnásobnom striedavom vyučovaní. Vyšla v roku 1960. Túto tému som potom obhájil ako kandidátsku prácu. Z tejto problematiky som vydal neskôr viacero prác. Završením bola práca: Výkonnosť a únava žiakov vo vyučovacom procese. Následne som sa venoval problémom výkonnosti učiteľov. Výchovo-vzdelávací proces je bipolárny proces. Jeden pól predstavujú žiaci, druhý pól učitelia. Akosi logicky z tejto práce vyplynula úloha založiť Katedru pedagogickej psychológie na Filozofickej fakulte UK. Samotná psychológia, ako vedný odbor sa člení na viac ako 50 disciplín. A toto je jedna z nich. Teší ma, že v súčasnosti sa na pedagogických fakultách v Bratislave, Nitre a Prešove vytvára jednodborové štúdiá psychológie so špecializáciou na pedagogickú a školskú psychológiu. Cieľom prípravy študentov v tomto odbore je výchova školských psychológov, pracujúcich priamo v školách. V súčasnosti je na Slovensku niečo viac ako 100 školských psychológov pracujúcich v školách.

• Aký motív ste mali vy, resp. čím vás zaujala práve táto problematika?

– Psychológia ma vždy priťahovala viac ako pedagogika. Pedagogika totiž vždy bude pod väčším politickým vplyvom ako psychológia. Pedagogika často čakala, čo prinesú stranické uznesenia a podľa toho sa riadila. Psychológovia boli vždy predsa len svetovejší. Napokon aj vo vtedajšom Sovietskom zväze boli psychológovia viac ako pedagógovia prepojení na ostatný svet. Mali skutočne svetoznámych psychológov: Lurija, Ananiev, Rubinstejn. Vynikajúcich psychológov mali aj Ukrajinci, Poliaci a Maďari. Ti mali aj bohaté kontakty so Západom, väčšie ako my.

Ja som v pedagogickej psychológii nadväzoval hlavne na profesorov Jurovského a Čičetku. Silne ma ovplyvnil aj profesor Párdel.

• Aký význam, či poslanie má psychológia v škole?

– V asociácii školských psychológov sme sa zhodli na tom, že sa musíme venovať piatim druhom problémov:

1. prevencii – aby sa žiak nedostal do takejto situácie, že by sme ho museli preradiť napríklad do osobitnej školy;

2. identifikácii – aký je žiak; na zistenie máme psychologické prostriedky – testy, s ktorými môžu pracovať iba psychológovia a nikto iný;

3. intervencii – keď zbadáme, že naša prevencia nezaberá, musíme zasahovať do výchovy dieťaťa cez učiteľov, rodičov;

4. edukácii – výchova žiakov, ale aj učiteľov, rodičov a všetkých, ktorí vstupujú do výchovy dieťaťa v škole i mimo nej;

5. terapii – čiže liečbe, kde však už potrebujeme pomoc klinických psychológov, detských lekárov a detských psychiatrov.

Školskí psychológovia v školách sú partnermi učiteľov, ale predsa ich sprevádza nie-

co zvláštností. Nesmí napríklad nosiť biele šaty ako lekári, aby sa ich deti nebáli. Nesmú byť izolovaní v nejakej veži mlčania. Potrebujú istinu pracovnú, ale tá musí byť prirodzenou časťou školy a pritom si zachovať určitú intimitu. Keďže školský psychológ musí vedieť, čo to bolo v škole, kde je školským psychológom.

Zvláštnosťou je, že školský psychológ neľahko riaditeľovi školy, lebo hrozí, že niektorý riaditeľ by z neho mohol urobiť osvetára. Preto ľahko okresnej pedagogicko - psychologickej radni.

• Kedy sa vlastne prišlo na to, že školopotrební nielen učiteľov, ale aj psychologov?

– Bolo to zhruba na prelome storočia. Zároveň s tým Američania. V Európe boli v tomto období veľmi aktívni najmä Francúzi. Prečo? Čakali sa venovať otázke – na základe čoho môžeme napríklad žiaka normálnej školy preradiť do osobitnej alebo inej školy. Dvaja psychológovia Binnet a Simon prof. konštruovali psychologické testy. Nastala však otázka, kto ich má používať, kto vyhodnocovať. Tak vznikla potreba odborníkov pre túto oblasť. Museli školopotrební, ktorí by s testami vedeli pracovať. Vtedy vznikli školy, ktoré pripravovali psychologov pre školy. Vo Francúzsku to mohli byť učitelia, ktorí pracovali najmenej päť rokov v škole. To bola podmienka. Úlohou týchto psychologov bolo pomáhať deťom, pomáhať učiteľom, pomáhať rodičom.

• V akom smere môže školský psychológ pomáhať učiteľom?

– Pedagogická psychológia je hraničná disciplína medzi psychológiou a pedagogikou. Školská psychológia má miesto všade, kde sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie. Školská psychológia a školski psychológovia môžu byť prínosní pre školu len vtedy, keď poznajú nielen učiteľov a rodičov, ale aj žiakov, čo sa učia, ako učia a kto ich učí.

Prospešné by bolo, keby s pedagogickými psychológmi spolupracovali aj autori učebníc, učebných osnov, ale i koncepcií školstva.

• S ktorými najväznejšími problémami sa školski psychológovia stretávajú v súčasnej praxi?

– Najväčším súčasným problémom je zrejme preťažovanie žiakov. U nás máme učebnice, učebné osnovy a všetky školské dokumenty určené pre masu. Chýba individuálny prístup. Deti majú rovnaké učebnice, na všetkých sa kladú rovnaké požiadavky, na všetkých sa používajú rovnaké klasifikačné stupne. Na základe poznania žiakov treba viac individualizovať aj učebné osnovy, ktoré na nich kladieme.

Dalším vážnym problémom je vzťah medzi rodičmi a školou. Žiaľ, ďaleka nie je ideál-

ny. Sú prípady, keď táto spolupráca funguje vzorne, inde je to horšie. Podľa môjho názoru chýba viac vzájomnej dôvery. Rodičia a učitelia sa navzájom dobre nepoznajú. Na rodičovské združenia chodia vajú rodičia, ktorých deti majú zvyčajne dobrý prospech. Tí, ktorých deti sú problémovjšie však zvyčajne za učiteľom neprídu. Chýba teda všeobecne užšia spolupráca medzi rodičmi a učiteľmi.

Vážnym problémom je práca so žiakmi a študentami, ktorí končia štúdium na tom-ktorom druhu školy. Školský psychológ má možnosť poradiť, čo majú ďalej urobiť. Ak žiaci končia základnú školu, pomáhajú im pri výbere strednej školy, ukážu im profesigramy, povedia im, aké sú požiadavky na prijímacie pohovory, aké požiadavky môže mať na absolventa školy zamestnávateľ. Proforientáciu musí byť založená na profinformácii. Školský psychológ musí byť informovaný o tom, čo si jednotlivé profesie vyžadujú, čo je obsahom vzdelávania. Školský psychológ sa musí starať aj o adaptáciu žiakov a študentov na štúdium, zvolený odbor, kolektív spolužiakov, učiteľov.

• Pedagógovia však neraz vravia, že toto všetko zvládne aj dobrý učiteľ...

– Voľakedy hlásali učitelia aj to, že to, čo robí školský lekár by vedeli urobiť aj oni. Nie je to celkom tak. Čím viac sa ľudstvo vyvíja, tým viac sa špecializuje. Každá špecializácia v súčasnosti je iná ako bola pred desiatimi, toľko ako pred päťdesiatimi či sto rokmi. Profesia školského psychológa nebola vymyslená náhodou, nie náhodou sa začala rozvíjať najskôr v najvyspelejších krajinách. Keby to bol luxus, tak by si to tieto krajiny, kde sa narába s peniazmi veľmi efektívne, určite uvedomili. Vedia, že sa im to niekoľkokrát vráti späť. Školský psychológ má teda rovnako nezastupiteľné miesto ako učiteľ.

• Rodičia dneška zvyšujú neraz požiadavky na svoje deti, na ich vzdelávaciu výkony. Ako treba nazerať na túto tendenciu?

– Negatívne. Rodičia si myslia, že ich dieťa je najlepšie a musí byť najlepšie. Neúnavne zapisujú svoje deti do jazykových kurzov, rôznych krúžkov, umeleckých škôl, športových klubov. Pokiaľ by to všetko malo mieru, je to v poriadku. Chybou však je, že na deti sa robí tlak, aby sa zapájali do všetkého.

• Ako hodnotíte súčasný stav učiteľstva na Slovensku?

– Snáď nikde na svete nestratil učiteľ svoju spoločenskú prestíž tak, ako na Slovensku. Nikde! Poznám situáciu aj v okolitých krajinách – ešte aj u nich zostal pán učiteľ pánom učiteľom. Aké to má príčiny?

V prvom rade je to všeobecná tendencia, ale u nás to má ešte jeden rozmer a tým je pre-

feminizovanosť učiteľského stavu. Ako si môže 13 - 14 ročný chlapec, pubescent hľadať vzor v pani učiteľke, keď potrebuje vzor muža? Na druhej strane sa 13 - 14 ročné dievča nemá šancu platonicky zamilovať do svojho pána učiteľa. Aj žiakom chýba učiteľ ako istý vzor muža.

Čo je príčinou tejto situácie? Predovšetkým finančné ocenenie učiteľa. Dôkaz? Na pedagogické fakulty sa hlási pomaly najviac záujemcov o vysokoškolské štúdium, ale po jeho skončení drvivá väčšina odchádza pracovať mimo rezort školstva.

• Máte za sebou veľký kus krásnej pedagogickej a psychologickej práce. Akou filozofiou ste sa vo svojom plodnom živote riadili a riadite doteraz?

– Mal som veľmi kostrbatý život, ako každý chudobný chlapec, či dievča. Na druhej strane som mal aj obrovské šťastie. Vyrastal som v čestnej chudobe. Okrem rodičov a súrodencov, ktorí sa museli pre mňa neraz obetovať, si spomínam na celý rad svojich výborných učiteľov. Mal som rad prísnych a spravodlivých učiteľov a takým som sa snažil byť aj ja. Som najväčším priateľom toho, koho si obľúbim, ale som súčasne na neho veľmi prísny.

Moja filozofia by sa možno dala zhrnúť do vety: Predovšetkým buďme k sebe prísni a nároční, vyľadíme zo seba to, čo v sebe máme. V neskoršom veku by sme si totiž mohli vyčítať, že sme neútrpili všetko, čo sme mohli urobiť.

Človek súčasne musí vedieť, kedy odísť. Keď prvýkrát zbadám, že hovorím nezmysly, ešte to možno vnímať ako nejakú indispozíciu. Keď sa to stane druhýkrát, je to memento. Ak sa to stane tretíkrát, treba pekne poďakovať a rozlúčiť sa. Človek nesmie zostať na posmech. Práve ten posledný dojem na študentov a odborných asistentov musí byť čo najlepší. Musia mať pocit, že od nich odišiel ten, ktorý im veľa dal. A to je dôležité.

• Tento rok je Rokom starších. Vy sám sa už pomaly radíte do tejto kategórie. Ako to vnímate?

– Okrem detí a mládeže sú seniori druhou najzraniteľnejšou skupinou každej spoločnosti. Po dlhej životnej dráhe, ktorá býva neraz dramatická, náročná a ťažká sa im už nedostáva dosť sil bojovať s novotami, ktoré denne denne prináša život. Napokon oni po celý svoj život vytvárali hodnoty, z ktorej spoločnosť v súčasnosti žije. Každá spoločnosť žije z práce a umí svojich predkov, ale i tých, ktorí sú už na zaslúženom odpočinku. Súčasny pracujúci človek vytvára hodnoty, z ktorých bude žiť a žiť mladšia generácia. Seniori si z tohto dôvodu zaslúhujú dôstojné podmienky i prirodzenú úctu.

Za rozhovor ďakuje **Lubo Pajtinka**
snímka autor